

Srečo Dragoš

Erozija družinske politike

Premik od socialne k natalitetni

Prispevek analizira predlog Resolucije o družinski politiki 2018–2028, ki ga je dalo v javno razpravo ministrstvo, pristojno za to področje. Obravnavani dokument vzbuja mešana občutja. Njegova vsebina je po eni strani pričakovana, saj gre za dosleden izraz dogajanja na socialnem področju. Hkrati pa preseneča z radikalnimi rešitvami, ki jih doslej nismo poznali. Kajti s to resolucijo se družinska politika dokončno (deklarativno) ločuje od socialne politike in se spreminja v natalitetno. Prispevek obravnava škodljivost take usmeritve v štirih razdelkih, ki kažejo na »slepo pego« načrtovane politike že v naslovih: avtonomija, nataliteta, neenakost in vezna posoda. Ob koncu prispevka je nakazana tudi edina možnost, kako bi lahko rešili napovedano družinsko politiko, da ne bi bila disfunkcionalna. A predlagana rešitev je pesimistična, ker v zdajšnjem političnem okviru ni realna. Drugih pa ni.

Ključne besede: družina, socialna politika, avtonomija, socialna država, socialno delo, nataliteta.

Doc. dr. Srečo Dragoš je visokošolski učitelj in raziskovalec na Fakulteti za socialno delo. Kontakt: sreco.dragos@fsd.uni-lj.si.

Erosion of family policy: a shift from a social to birth-rate centered policy

The paper analyzes the proposal for the Resolution on Family Policy 2018–2028, which was put into the public debate by the ministry for the relevant area. This document raises mixed feelings. On the one hand, its content is expected, as it is a consistent reflection of developments in the field of social policy. On the other hand, it is a surprise as it offers some radical solutions that we were not familiar with so far. For this resolution, family policy is definitely (declaratively) separated from social policy and transformed into a natality policy. The paper deals with the harmfulness of such policy in four sections, which show „blind spots“ of the planned policy already by their names: autonomy, birth rate, inequality and binding container. At the end of the paper, a suggestion is given as to how to resolve the new family policy without making it dysfunctional. But the proposed solution is pessimistic, because in current political framework it is not realistic. But there are no others.

Keywords: family, family policy, autonomy, welfare state, social work, birth rate.

Srečo Dragoš, PhD, is a senior lecturer and researcher at the Faculty of Social Work, University of Ljubljana. Contact: sreco.dragos@fsd.uni-lj.si.

Uvod

Ministrstvo za delo, družino itd. (MDDSZ, 2017) je julija 2017 dalo v javno razpravo predlog *Resolucije o družinski politiki 2018–2028* (v nadaljevanju: Resolucija). V tej analizi obravnavam samo slabosti, izpuščam pa prednosti omenjenega besedila. Poudarkov, ki niso sporni, je v Resoluciji manj kot tistih, ki so škodljivi, zato se v članku osredotočam na tisto, kar je za razvoj državne regulacije družinskega življenja nesprejemljivo.

Glavni sistemski slabosti Resolucije sta dve, in sicer: zgrešena kvalifikacija družinske politike kot ene od specializiranih državnih politik in pa njena

funkcija,¹ ki je opredeljena napačno. Temeljni problem je že v sami definiciji (koncepta) obravnavane politike, ki jo Resolucija označuje za »integralno« – to je v celotnem besedilu dokumenta poudarjeno na petih mestih – namesto da bi bila politika opredeljena *avtonomno* v razmerju do drugih državnih področij. Integralnost družinske politike ni nič drugega kot zlitje z drugimi politikami, saj je regulacija družinske problematike mišljena zgolj kot »integralni del socialne, zdravstvene, stanovanjske, izobraževalne politike, politike trga dela, politike enakih možnosti in drugih politik« (*ibid.*, str. 6).

Gre za povsem isto »slepo pego«, ki je značilna tudi za (splošnejšo) socialno politiko, in sicer v celotnem obdobju njenega razvoja na Slovenskem. To obdobje sega skoraj sto let nazaj, torej ne gre le za prejšnji socialistični sistem, ampak tudi za staro Jugoslavijo pred drugo svetovno vojno. Ker gre za daljšo tradicijo napačnega razumevanja posameznih področnih politik, ki jih kreira država, je problem hujši kot v primeru, če bi bil odvisen zgolj od idejne usmerjenosti posamičnih vlad², saj se omenjena »slepa pega« – kljub vztrajnim kritikam – obnavlja tako v času desnih kot lev(osredinsk)ih vlad. Zato v prvem razdelku opozorim na bistvo avtonomije, ki v obravnavanem dokumentu ni upoštevano. V drugem razdelku je obravnavan eden od osrednjih ciljev Resolucije, za katerega se družinska politika nikakor ne bi smela prizadevati. Tretji razdelek govori o problemu, ki je v analiziranem besedilu povsem odsoten, razen na mestih, kjer se Resolucija od njega izrecno distancira. Četrty razdelek opozori na tri napačne postulate, na katerih je nekritično zgrajena tudi »nova« družinska politika, zadnji razdelek pa odgovarja na vprašanje, kaj storiti.

¹ Pri družbeni funkciji določenega sistema ali njegovega dela (organizacije, skupine, posameznika) gre vedno za presojo dveh dimenziji. Prva je učinek navznoter, torej na področje, ki je predmet regulacije posamezne dejavnosti (primeri: pri družinski politiki so predmet regulacije pogoji in življenjske razmere konkretnih družin; pri ekonomski politiki gre za pogoje in medsebojna poslovna razmerja gospodarskih subjektov; predmet stanovanjske politike je ponudba, kakovost in dostopnost stanovanj ter regulacija trga stanovanjskih nepremičnin itd.). Druga – hkratna – dimenzija funkcionalnih učinkov pa se nanaša na celotno družbo kot najširši sistem. Pri tej dimenziji gre za vprašanja, na primer, kakšne učinke bodo imeli ukrepi družinske politike na vso družbo kot najširši (slovenski) sistem, torej tudi na tista področja, ki so zunaj regulacije družinske politike (ekonomija, trg stanovanj, rodnost, zdravstvo, skrb za starejšo populacijo ipd.), in enako je z drugimi politikami, denimo, kakšne posledice bo imela ekonomska politika na področjih, ki so širša od gospodarskih subjektov (kakovost življenja v vsej državi, socialno vprašanje, ekologija ipd.). Skratka, funkcionalnost pomeni, da je pri vsaki dejavnosti posamičnega akterja, procesa ali sistema treba biti pozoren na dve vrsti sproženih učinkov: na tiste, ki se dogajajo na relaciji z drugimi akterji, in na učinke, ki jih ima opazovana dejavnost na sistemsko celoto.

² V tem primeru bi seveda zadostovalo, da zgolj počakamo na zamenjavo vlade, in težav bi bilo konec. A to pri več težavah – žal – ne drži; je pa težko na hitro (po občutku, na »prvi pogled«,) oceniti, v katerih primerih je glavni izvor problemov deklarirana idejna oz. vrednotna usmerjenost trenutnih oblasti, kdaj gre za interesne skupine, ki praviloma niso transparentne (npr. v zdravstvu), ali pa gre za dolgotrajnejše zgodovinske vzorce, pogojene in ustaljene s prevladujočo tradicijo na nekem ozemlju ali področju (prvi je na take vzorce opozoril francoski zgodovinar Marc L. B. Bloch, ki je leta 1929, skupaj z Lucienom Febvrem, ustanovil časopis *Annales*, v katerem so se osredotočali na zgodovinsko nastale strukture »dolgega trajanja«). Zato bi družboslovne analize morale nameniti večjo pozornost začetnemu vprašanju, namreč, kdaj je nastanek analiziranih problemov povzročen (zgolj) idejno oz. personalno, torej s politično strukturo aktualne vlade, kdaj pa so problemi izraz kompleksnejših razlogov, ki jih ni mogoče reducirati na voluntaristične značilnosti trenutnih oblasti.

Avtonomija

O specifičnosti avtonomne politike na ožjem, posebnem področju – npr. družinske regulacije – ni dovolj reči, da se naj bi ta parcialna politika povezovala z drugimi (katera pa se naj ne bi?). Vsaka avtonomna politika (do) nekega področja se mora razvijati glede na *specifične* cilje, ki jih kreira sama, saj ti cilji, ki so izvor njene legitimnosti, niso v registru drugih politik. Gre za cilje, zaradi katerih je posamezna politika sploh vzpostavljena kot posebno področje znotraj splošne državne politike. V tem pogledu bi morala biti vsaka sektorska politika – socialna, družinska in druge – opredeljena avtonomno, ne pa »integralno«. Poudarek na »integralnosti« (celostnosti), ki jo besedilo Resolucije razume kot povezanost z drugimi politikami, je odvečen, saj v vseh živih³ sistemih velja, da noben človeški posameznik niti sistem svoje dejavnosti ne more izvajati izolirano od okolja.

Od kod torej poudarki na »integralnosti« družinske politike, saj je njena avtonomija v Resoluciji omenjena samo trikrat in še to na napačen način (na str. 4, 7 in 50)? Kajti avtonomnost družinske politike je v Resoluciji omenjena le negativno, zgolj kot obljuba o tem, česa politika ne bo počela. Zagotavlja se le, da se politika ne bo vmešavala v konkretne oblike družin in v svobodno izbiro posameznikov; nikjer pa ni avtonomija določena v razmerju do drugih državnih politik, kjer velja, kot rečeno, »integralnost«. Ta famozna tujka⁴ ni nič drugega kot kompenzacijsko mašilo za nedorečenost avtonomije. Posledica te opredelitve je odsotnost specifičnih učinkov predlagane politike na področju, zaradi katerega je sploh vzpostavljena. »Integralna« politika brez jasno opredeljene avtonomije je heteronomna, ne pa avtonomna⁵. To pomeni, da se družinska politika podreja drugim politikam, zlasti natalitetni, ki je problematična in poleg tega tudi neučinkovita. Problem, ki je povsem enak pri vseh treh politikah, ki so ključne za kakovost življenja v Sloveniji – družinski, socialni in ekonomski – ni zgolj v avtorstvu, ker gre pač za isto ministrstvo (MDD-SZ) in iste ljudi. Razlog je sistemski. Pri avtonomiji sta odločilna dva temeljna poudarka. Prvi je povezan s form(ulacij)o sistema, drugi pa z njegovo strategijo:

a) Za vzpostavitev politike na način sistema morajo biti opredeljene meje konkretne politike, kajti brez meja ni sistema (enako velja za delne sisteme).

³ Živi sistemi (za razliko od mehanskih) so: organski, psihični in socialni – zadnji se delijo na interakcijske, organizacijske in družbene (Luhmann, 1995, str. 2).

⁴ *Integralnost* (iz lat. integer) pomeni nedeljivost v pomenu celo(s)tnosti.

⁵ Niti socialna niti družinska politika nikoli nista bili avtonomni, niti v prejšnjem sistemu. Prvi na Slovenskem je opredelil socialno politiko za »integralno« že socialistični sistem. »Integralnost« je pomenila, da je socialna in ekonomska politika (ki je sicer niso zanikali kot posebnega področja) povezana s splošno politiko socialističnega samoupravljanja, in to v obratnosorazmernem smislu – bolj ko se bo krepil samoupravni socializem, bolj bodo separirane državne politike odmirale, ker naj bi skozi njene odmirala tudi država (Zveza komunistov Jugoslavije, 1977, str. 100, 185). A to je hkrati pomenilo, da velja tudi obratno, in prav v tem je bil (svetovno unikaten) učinek totalitarizma samoupravljalvske ideologije, ki je bil izumljen na Slovenskem. Zaradi tega učinka je takratni jugoslovanski teoretik za socialno politiko, Berislav Šefer, svaril pred avtonomijo socialne politike z besedami: »Kolikor nižja bo stopnja samoupravljanja, toliko bo tudi izdvojenost ekonomske in socialne politike večja« (Šefer, 1981, str. 15) – to je pomenilo, da je zavzemanje za krepitev avtonomije državnih politik na posameznih področjih protisistemsko, nekakšno znamenje nezaupanja v samoupravni socializem, kar je bilo seveda kvalificirano kot sistemska grožnja. Poanta: »integralnost« brez avtonomije pomeni subordinacijo.

Meja je prvi pogoj⁶ razmejitve od drugih politik, zlasti od podobnih.⁷ Temeljna funkcija meje je raz-ločitev, torej regulacija pogojev oz. pravil za stike sistema z njegovim okoljem (zunanje okolje sistema so drugi sistemi). Ker šele meja definira razliko med (delnim) sistemom in drugimi sistemi, brez razmejitve sploh ni mogoča sistemska avtonomija. Meja je ločnica, onkraj katere stvari, informacije, dogodki in procesi potekajo pod drugačnimi pogoji nadaljevanja.

b) Šele takrat, ko je z opredelitvijo meje sistema omogočena njegova razmejitve od okolja (nastanek sistema), se lahko sistemska avtonomija vzpostavi z realizacijo dveh pogojev, z negativnim in pozitivnim. Negativen pogoj pomeni izogibanje enostranskim ekstremom, ki predstavljata dve nasprotni in enako nevarni možnosti, povezovalno in pa izločevalno. Če je razmejitve mišljena na podlagi povezovanja navzven brez vsakršnih pogojev – npr. »integralnost« – dobimo politiko, kot je prikazana v shemi 1. Brezpogojna povezanost oz. odprtost do drugih je zanikanje avtonomije tako v logičnem⁸ kot v socialnem⁹ in pravnem¹⁰ pomenu. Ko je družbena moč med sistemi (v našem primeru med posameznimi politikami) razporejena subordinacijsko, so šibkejši sistemi instrumentalizirani, saj njihove cilje in aktivnosti določajo močnejši sistemi. Prejšnjemu nasproten ekstrem je avtarkija v pomenu izolacije od okolja. Realni kot tudi metaforični primeri tega ekstremizma so: betonski zid, žična ograja, ograja živalskega vrta, nekdanji Berlinski zid, trumpovska meja med Mehiko in ZDA, izraelsko-palestinska meja, meja med obema Korejama, razlika javno/zasebno, ko je mišljena izključevalno, ločitev cerkve od države¹¹ ipd. Avtarkičnost je sprožilec sistemskih kriz, ki lahko povzročijo tudi zlom sistema zaradi neodzivnosti in torej neprilagojenosti na spremembe v okolju. V sodobnih družbah – bolj kot kadarkoli v zgodovini – velja obratnosorazmerje med sistemska dinamičnostjo in zaprtostjo, saj so spremembe v okolju vse hitrejšje in večje, vse to pa je nov izziv za regulacijo in družbene vede (Radej, Golobič, Macur in Dragoš, 2011; Radej, Golobič in Macur, 2012).

Pozitiven pogoj avtonomije je vzpostavitev regulacije na sistemskih presekih. Preseki so tista specifična področja, ki po eni strani prebijajo mejo sistema, saj niso več v njegovi izključni pristojnosti, hkrati pa še vedno sodijo vanj zaradi istega področja regulacije. Na presekih sistemi niso več avtonomni toliko, kot so avtonomni znotraj svojih meja. Hkrati pa tudi niso brez pristojnosti, saj so preseki

⁶ Prvi pogoj v pomenu osnovnega pogoja, brez katerega ne morejo biti izpolnjeni niti preostali pogoji avtonomije.

⁷ To so tiste politike, ki se usmerjajo na podobno ali isto družbeno področje, a z različnim načinom regulacije (v pomenu specifičnih načel, namenov, ciljev, sredstev in organizacijskih pogojev).

⁸ Če so povezave z drugimi brezpogojne, izgine razlika zunaj/znotraj in s tem razlika med sistemom in okoljem.

⁹ Socialni učinek zamegljevanja (ukinjanja) razlike zunaj/znotraj je legitimiranje obstoječega neravnovesja moči med različnimi sistemi ali njegovimi deli.

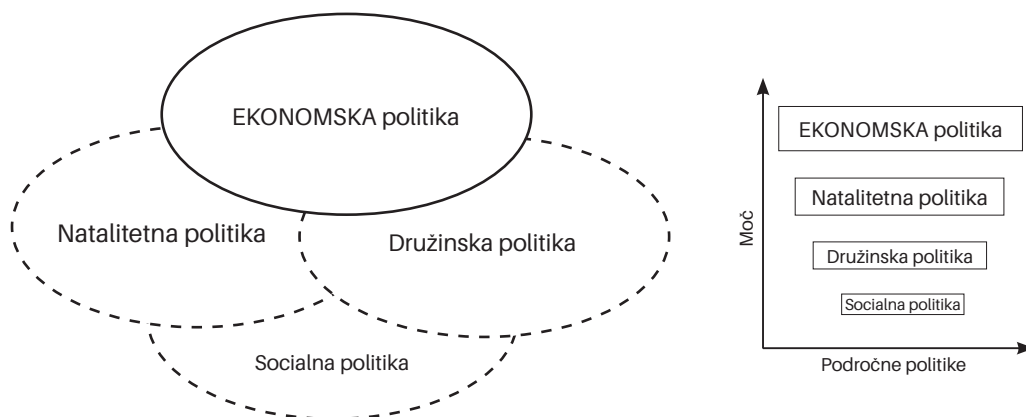
¹⁰ Z nedorečenostjo razlike zunaj/znotraj se blokira tudi razlikovanje med pristojnostmi in odgovornostmi sistema (oz. njegovih delov).

¹¹ Kljub ustavni dikciji, ki govori o »ločitvi« (7. člen Ustave RS), ne gre za ločitev v dobesednem pomenu, pač pa za razločitev. Definicija te razlike je za odnose med državno in religijsko sfero odločilna tako vsebinsko (Roter, 1976; Dragoš, 2000; Kerševan, 2005; Lesjak in Lekić, 2013) kot tudi zgodovinsko (za kratek pregled glej Sečen, 2017) in pravno (Odločba US, 2010).

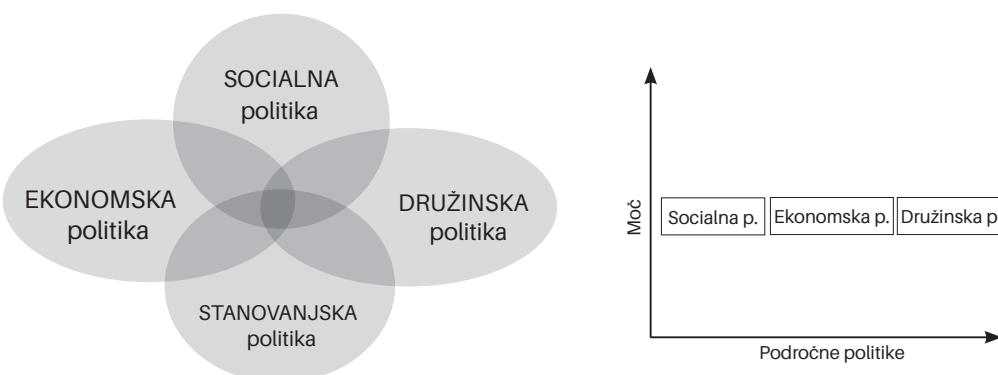
prav zato sistemski, ker se na njih dejavnost vpletenih sistemov nadaljuje. Če se v tej presečni situaciji dejavnost sistema A podredi logiki sistema B, ki je navzoč na istem področju preseka, podležemo – kot rečeno – subordinaciji, ki z vidika šibkejšega sistema pomeni krnitev njegove avtonomije (Dragoš, 2011). Edina možnost, da se izognemo zapletom iz sheme 1, je prežemanje, kjer se na skupnem področju sistemi vzajemno prepletajo tako, noben sistem ni v odnosu do drugih vreden niti več niti manj (shema 1a). Preseki med sistemi so enakovredni, če en sistem lahko posega v drugega toliko, kolikor drugi posega v prvega.

Praktični primeri takšnih presekov so številni in pomembni, saj pomenijo primere dobre prakse, ki so sodobna inovacija, saj jih v predmodernih družbah še ni bilo; na primer: stanovanjska politika (preseki med tržnim gospodarstvom in politiko državne oz. lokalnih oblasti pri zagotavljanju bivališč), neokorporativizem (preseki na področju preprečevanja industrijsko-socialnih konfliktov, kjer gre za usklajevanje med interesi dela, kapitala in države), ekološka politika (preseki med ekonomskimi in širšimi družbenimi interesi), regulacija koncesij v zdravstvu (preseki med profitnimi interesi, zdravjem kot javno dobrino in racionalizacijo državnih financ), arbitražna o državni meji (preseki med ozemeljskimi zahtevami dveh državnih sistemov), sektor socialnega varstva (preseki med socialno politiko države in strokovnimi doktrinami socialnega dela ter drugih sorodnih profesij) idr.

Shema 1: Sistemska subordinacija posameznih politik.

Shema 1a: Sistemska regulacija skozi medsebojne preseke avtonomnih politik.

Navedeni poudarki o razumevanju avtonomije so splošni, ne pa teoretski. Kajti teorije o ravnanju na presekih še nimamo.¹² Razpolagamo le s primeri dobrih in slabih praks, a tudi iz slabih se lahko učimo, čeprav z višjimi stroški.

V zvezi z avtonomijo je obravnavana Resolucija izrazit primer slabe prakse, ker z nadaljevanjem logike iz sheme 1 blokira možnosti, nakazane s shemo 1a. Družinska politika je – še bolj kot na začetku osamosvojitve¹³ – definirana kot instrument natalitetne politike, saj Resolucija izrecno poudarja, da:

- »je zelo pomembno, da družinska politika ustvarja družbeno klimo, ki bo spodbudno vplivala na odločanje za osnovanje družine« (Resolucija, 2017, str. 9),
- »je za demografsko politiko pomembno tudi število rojstev v državi, zato družinska politika hkrati zasleduje cilj vzpostavitve spodbudnega okolja za odločanje za otroke« (*ibid.*, str. 14).
- »Da bi spodbudili odločanje za več otrok in družinam z več otroki nekoliko prispevali k stroškom za preživljanje, skrb in varstvo otrok, bi bilo treba dodatek za veliko družino zagotoviti vsem družinam s tremi otroki ali več.« V tej zvezi se tudi načrtuje, da »bo država velikim družinam omogočila prosti vstop v muzeje, galerije, gledališča ter druge kulturne objekte in na športne dogodke. Prav tako bo omogočila brezplačen prevoz na omenjene dogodke. To velja le čez vikende in v primeru, da se dogodka udeleži celotna družina.« (*Ibid.*, str. 31.)

Z državno politiko spodbujati »klimo« za rojevanje, ker naj bi bilo odločilno »število rojstev v državi«, je značilen natalitetni cilj, ki si podreja družinsko politi-

¹² Niti sistemske teorije (npr. Niklasa Luhmanna, 1995) – kljub njeni pronicljivosti in empirični evidenci – ne moremo imeti za teorijo o sistemskih presekih, nič takega še nimamo (več o tem v: Willke, 1993).

¹³ Zaradi (higijene) zgodovinskega spomina je treba opozoriti na prelomnico, ki jo pomeni 95. številka *Nove revije* (marec 1990), ki je z naslovom »Samostojna Slovenija« združila prispevke za nacionalni program nove države. V razdelku »Prebivalstvo« sta objavljena tudi članka Janeza Malačiča in Katje Boh. Prvi je zagovarjal nujnost odločne pronatalitetne politike z izrazito konservativnimi, delno tudi ksenofobnimi elementi (Malačič, 1990). Točno pred takšnimi poudarki pa je svarila v svojem prispevku Katja Boh (sociologinja, specialistka za družinsko politiko, ki je bila s položaja predsednice Republiškega komiteja za zdravstveno in socialno varstvo razrešena januarja 1991). V zvezi s tezo o »odmiranju Slovencev« je – pravočasno – opozarjala, da se vedno znova »pojvajo poskusi reafirmacije tradicionalnih družinskih vrednot in repaternalizacije odnosov, ki se utemljujejo z nujnostjo narodovega preživetja« (Boh, 1990, str. 475). O prizadevanju države, da bi povečala rodnost prebivalstva, je s prepričljivo analizo dokazala, da je to nemogoč in nevaren projekt zaradi dveh razlogov. Če gre za prisilne ukrepe, so ti nesprijemljivi »in navsezadnje tudi neučinkoviti«. Nič drugače pa ni niti v primeru sprejemljivih ukrepov, »ki so v prvi vrsti usmerjeni k dviganju življenjske ravni družine« – za te ukrepe pravi, da so seveda »potrebni in zaželeni,« a kljub temu »ne morejo prepričati žensk in moških, da bi imeli več otrok.« Temeljni argument za zgrešenost natalitetne politike – tudi v tej drugi, socialni obliki – se glasi: »Višja materialna raven, širjenje izobraževalnih možnosti, skrb za zdravje, ustvarjanje pogojev za zaposlovanje ženske in varstvo otrok so prav gotovo neobhodni del vsake sodobne razvojno usmerjene socialne politike, vendar ne morejo imeti demografskih učinkov; nasprotno, to so natanko tiste dimenzije kvalitete življenja, ki so povezane z nizko rodnostjo.« Poanta seveda ni v tem, da bi se vrnili k represivnim ukrepom (npr. prepoved splava), niti da bi varčevali pri socialni politiki, ker demografsko ni učinkovita. Nasprotno, socialno politiko je treba krepiti, hkrati pa je ne smemo kontaminirati z natalitetnimi cilji: »Namesto da se kar naprej preštevamo in razmišljamo o tem, kako malo nas je in kdaj nas bo še manj, bi se morali vprašati, ali si sploh smemo privoščiti več otrok, ko pa še za te, ki živijo med nami, nismo znali ustrezno poskrbeti« (*ibid.*, str. 477). Po letu 1990 se je krepila struja natalitetnikov, svarila pred zdrsom družinske politike v natalitetno, kot jih je zapisala K. Boh, pa so potihnila.

ko za svoj instrument. To se je zgodilo načrtovano, in sicer zato, ker se je družinska politika v svoji nerazločenosti od socialne politike (ki je podrejena ekonomski), zlila z natalitetno. Cilj družinske politike bi moral biti nasproten, neodvisen od drugih politik – še zlasti od tako nesmiselne in škodljive, kot je natalitetna – saj skrb za kakovost življenja v družinah ne bi smela biti odvisna od tega, ali je v državi dovolj, premalo ali preveč otrok. To je enak absurd kot v primeru, če bi, denimo, tudi zdravstveno politiko opredelili za instrument natalitetne politike (saj za rojevanje otrok potrebujemo zdrave prebivalke), nakar bi v skladu s tako opredelitvijo zdravstveno oskrbo otrok utemeljevali s sklicevanjem na premajhno število otrok ter preveliko število starih ljudi v družbi. In kaj narediti v primeru, ko bi se povprečno število živorojenih otrok na eno žensko zvišalo z 1,58 na 2,1? Bi v tem primeru, upoštevajoč logiko Resolucije, ne potrebovali več družinske politike, ker nataliteta za državo ne bi bila več problematična? Ali pa bi mogoče, kot pred časom Kitajska, uvedli protidružinsko politiko, kjer bi kaznovali starše, če rodijo več kot enega otroka? Da je družinska politika instrument natalitetne in da je to načrtno, ni le domneva ali črn scenarij. Gre za programsko geslo obravnavane Resolucije, v kateri je zapisano (Resolucija, 2017, str. 17):

Ena temeljnih in pomembnih razlik [med to resolucijo in prejšnjo iz leta 1993 – op. S. D.] je tudi, da je družinska politika v okviru nove resolucije prepoznana kot samostojna politika in ne več kot del socialne politike. Je pa še vedno neločljivo povezana z drugimi politikami.

Kakšen teoretski prispevek je zdaj to? Da ne bi ponovili napake izpred četrto stoletja (povzete v opombi 13), znova preberimo zgornji navedek in pomislimo, zakaj je sploh zapisan. Iz prvih besed vidimo, da ne gre za naključno nerodnost ali nespretnost birokratskega žargona, nasprotno. Gre za »pomembno« in celo »temeljno« razliko s preteklostjo, brez te razlike Resolucija sploh ne bi bila potrebna. Torej, da je poudarek, formuliran v zgornjem navedku, eden od temeljev Resolucije, ne more biti dvoma. In vsebina tega poudarka? Zakaj družinsko politiko izrecno – deklarativno v dokumentu najvišje ravni – izvzeti iz socialne politike ter jo hkrati obravnavati kot »še vedno« povezano z drugimi politikami?

Nataliteta

Očitno je smisel v tem, da bo odslej lahko državna politika do družin postala odvisna zgolj še od števila družinskih članov, hkrati pa se bo povsem razbremenila socialnih kriterijev. Družina ne bo več predmet socialne politike, čeprav bo še vedno povezana z drugimi politikami. S katerimi? Najprej in najbolj z natalitetno. Zato naj še enkrat ponovim, kar bo treba ponavljati tudi v prihodnje: ko se iz družinske politike izločijo socialni kriteriji, se družinska politika spremeni v natalitetno. S tem bo družina – ena od najpomembnejših osnovnih družbenih skupin – razvrednotena, saj bo pod neposrednim državnim vplivom družina zreducirana zgolj na razmnoževalno institucijo. Samo ljudi je še treba prepričati – zato ni naključje, da se eden od kazalnikov uspešnosti take politike glasi: »število izvedenih ozaveševalnih kampanj s področja družinske problematike« (Resolucija, 2017, str. 18).

Ob tem ne smemo pozabiti, da prebivalci na Slovenskem nikakor nismo ogrožena vrsta. Če nam bi na dolgi rok res grozilo izumrtje, se bo to zgodilo prej zaradi razpada družbe ali pa na mehkejši način (npr., da se prostovoljno odrečemo samostojnosti), gotovo pa ne bo za kaj takega krivo zmanjšanje števila rojstev. Kot vidimo iz preglednice 1, se število prebivalcev v Sloveniji stalno povečuje, od osamosvojitve se je povečalo za pet odstotkov, v sedmih desetletjih od druge svetovne vojne pa kar za več kot 48 odstotkov. Se pa nekoliko spreminja struktura družin po njihovi velikosti. Iz preglednice 1 je razvidno, da se zmanjšujejo le štiri- in veččlanska gospodinjstva, a to seveda ni prav nič novega niti posebnega (v razvitih državah), še manj dramatičnega. Skratka, Slovenci ne izginjamo, ampak se dobro razmnožujemo in po prav nobenem merilu nismo ogrožena vrsta.

Preglednica 1: Gospodinjstva po številu članov med letoma 1948 in 2015 v Sloveniji (Vertot idr., 2001: 19; SURS, 2017).

SLOVENIJA	1948	1961	1981	1991	2002	2015	Sprememba (v %)		
							2015/1948	2015/1991	
Vsi prebivalci	1.391.873	1.591.523	1.891.864	1.965.986	1.964.036	2.064.632	+ 48,3	+ 5,0	
Vsa gospodinjstva	380.950	458.853	594.571	632.278	684.847	820.541	+ 115,4	+ 29,8	
Število članov	1	70.276	81.618	101.610	117.405	149.757	267.523	+ 280,7	+ 127,9
	2	57.204	75.348	117.234	135.909	157.195	205.792	+ 259,8	+ 51,4
	3	65.097	90.709	130.328	135.088	143.337	152.720	+ 134,6	+ 13,1
	4	62.848	91.036	145.024	156.319	158.145	124.933	+ 98,8	- 20,1
	5	47.952	58.813	56.139	52.965	49.575	43.640	- 9,0	- 17,6
	6	32.279	32.086	26.445	22.637	17.933	17.194	- 46,7	- 24,0
	7	19.927	15.673	10.836	7771	5808	5806	- 70,9	- 25,3
	8+	25.367	13.570	6955	4184	3097	2933	- 88,4	- 29,9

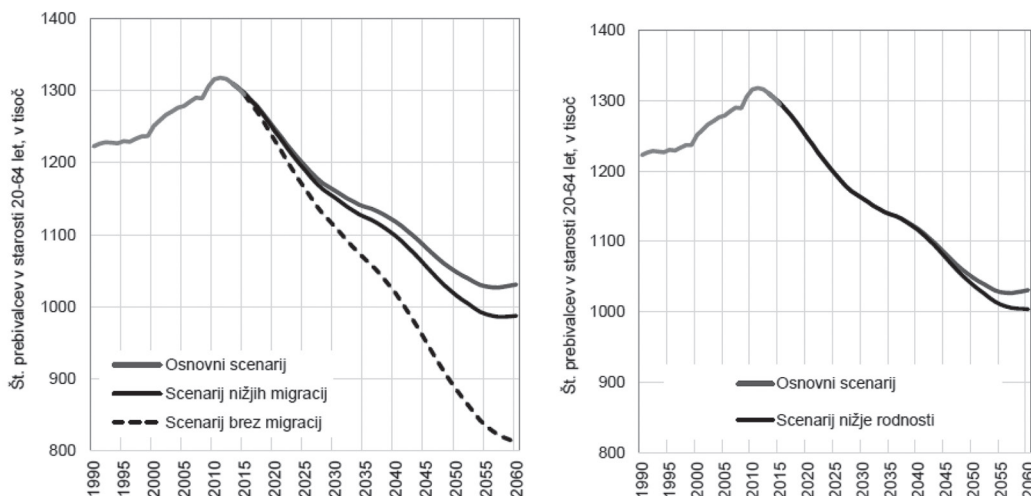
Skrb zbujujoča ni natalitetna kriza, pač pa strukturno neravnovesje med starejšo in delovno aktivno generacijo, saj se bo v nespremenjenem socialnem sistemu čez čas zaostрил problem financiranja pokojnin. Odgovor na ta problem pa nikakor ni spreminjanje družinske politike v natalitetno, pač pa sprememba socialne politike in drugačen odnos do migracij.

Iz scenarijev v diagramu 1, ki prikazujejo pričakovano zmanjševanje delovno aktivne populacije, je razvidno, da nam v naslednjih desetletjih največje zmanjšanje števila ljudi v starostni kohorti od 20 do 64 let grozi zaradi restriktivne migracijske politike (levi del diagrama 1), ne pa zaradi zmanjšanja rodnosti (desni del diagrama 1). Kaj lahko storimo, da ob povečevanju starostnikov ublažimo krčenje srednje generacije? Odgovor ni v stimulaciji žensk za pogostejše rojevanje, pač pa sprememba migracijske politike, ki je v Sloveniji vseskozi nacionalistična, z ekscesno-kriminalnimi epizodami (»izbrisani«), v zadnjem času pa tudi poudarjeno ksenofobna (Dragoš, 2016). Najmanj verjetno pa je, da se bi zaradi ukrepov »na področju družinske in z njo povezanih politik [...] stopnja rodnosti povečala« (Kajzer in Fajič, 2016, str. 5).

Pri razmišljanju, kaj lahko storimo – ali so za prihodnost pomembnejše krivulje iz desnega ali levega diagrama 1 – ne smemo pozabiti, da se nam

Diagram 1: Pričakovano število prebivalcev Slovenije v starosti od 24 do 64 let v primeru scenarijev, povezanih z migracijami in rodnostjo (Kajzer in Fajčič, 2016, str. 5).

je največja, zgodovinska in številčno nepovratna izguba delovno aktivnega prebivalstva zgodila zaradi socialnih razlogov od konca 19. stoletja. Čeprav žrtve obeh svetovnih vojn tudi natalitetno niso zanemarljive, niso odločilne, saj nam je daleč največji potencial prebivalstvenega prirasta odnesla masovna emigracija, ki je na Slovenskem sovpadla s časom demografske tranzicije. Za ta pojav, ki ga poznajo vse družbe, je značilen način prehoda iz visoke rodnosti in visoke smrtnosti v občutno nižje vrednosti obeh kazalcev,¹⁴ ki se zmanjšujeta zaporedno, najprej se zmanjša smrtnost, z majhnim zamikom za njo pa še rodnost (zmanjšanje vrednosti obeh kazalcev se začne z zmanjševanjem njune vrednosti pod 30 promili).

Rezultat tega kratkega, začasnega zamika je pomemben natalitetni prirastek, ki je dragocen zlasti po koncu demografske tranzicije, ko se oba kazalca nadaljujeta na ravni zgodovinsko najnižjih vrednosti. Sicer tudi po koncu tega procesa nista povsem poravnana, rodnost se še naprej zmanjšuje, a počasneje kot kardakoli prej in enako velja za smrtnost, ki se zmanjšuje še nekoliko počasneje od rodnosti. Kljub temu pa njuna nesinhronost nikoli več ne ustvari populacijskega presežka, ki bi bil primerljiv s tistim med demografsko tranzicijo.

Slovenska posebnost (ki niti ni zgolj slovenska) je časovno ujemanje množične emigracije z demografsko tranzicijo. To sovpadanje je potisnilo v »izvoz« omenjen populacijski prirastek, ki nastane, kot rečeno, samo med tranzicijo in je zgodovinsko enkraten, nikoli prej ga ni bilo niti ga več ne bo. Tudi če spišemo Resolucijo o tem. Druge družbe, ki niso poznale tako izostrenih socialnih razmer, so ta prirastek obdržale doma. Skratka, na precej višjo stopnjo rodnosti od sedanje nikakor ne moremo računati, tolažimo se lahko le s tem, da se rodnost ne bo radikalno zmanjšala. Iz tega sledi, da je v prejšnjem prikazu zasilni izhod lahko le v krivuljah levega in ne desnega diagrama.

¹⁴ Zmanjšanje vrednosti obeh kazalcev, ki označujeta začetek demografske tranzicije, se začne z zmanjševanjem njune vrednosti pod 30 promil. Prvi, ki je na to opozoril pri nas, je bil dr. Dolfe Vogelnik (pravnik, statistik in rektor Univerzi v Ljubljani).

Delovno aktivno populacijo lahko na Slovenskem številčno okrepimo le na dva načina regulacije migracij. Prvi je v precej bolj odprti politiki do imigrantov. S protibegunsko ksenofobijo zapiramo meje tudi delovno aktivnim, odklanjamo celo kvalificirano delovno silo, ki se je izobrazila na tuje stroške in bi pomenila najbolj delovni in lojalni del slovenske družbe, če bi jih sprejeli; skupaj s svojimi družinami bi sicer malo prispevali k slovenski nataliteti, a neprimerno več od učinka vseh političnih apelov o razmnoževanju Slovencev.

Drugi način migracijske politike pa je zaviranje emigracij z izboljšanjem življenjskih razmer (zlasti) mlajši generaciji. Zadnja raziskava o državah balkanske periferije dokazuje, da je njihova mladina pesimistična in hkrati bolj realna (od preostale populacije), saj ocenjuje, da so največji problemi v njihovih državah nezaposlenost (tako meni 73,9 % mladih v meritvah javnega mnenja), na drugem mestu je revščina (68,3 %) in na tretjem zaposlitvena negotovost (56 %), drugi problemi, ki se jih Evropa najbolj boji – npr. klimatske spremembe in terorizem – pa so manj pomembne grožnje od eksistenčnih in materialnih (Jusić in Numanović, 2017, str. 51). Značilnost slovenske mladine v tej primerjavi pa je, da je med vsemi državami, vključenimi v raziskavo (Albanija, Bosna in Hercegovina, Bolgarija, Hrvaška, Kosovo, Makedonija, Romunija in Srbija), v Sloveniji največji delež pesimističnih mladostnikov, ki menijo, da se bodo zanje v naslednjem desetletju ekonomske možnosti znotraj države poslabšale (Jusić in Numanović, 2017, str. 52). Ker ima hkrati naša mladina od vseh naštetih držav tudi boljše možnosti za pobeg v tujino, gre za objektivno možnost povečanja emigracije, ki jo je mogoče preprečiti le s socialnimi ukrepi na ključnih področjih (revščina, nezaposlenost, prekariat, izobraževalna in stanovanjska politika).

Namesto socialnih ukrepov in regulacije migracij Resolucija napoveduje spremembe pri štipendiranju, stanovanjski politiki in »dodatku za veliko družino«. Sprememba pri štipendiranju je v tem, da je v resnici ne bo, pri stanovanjski politiki se za spremembo ponuja škodljiva logika po načelu »še več istega«, pri velikih družinah pa gre za paradno inovacijo te Resolucije, ki rehabilitira prav tisti ukrep, ki smo ga že imeli v preteklosti in je bil zaradi nesmiselnosti opuščen. Za razliko od tretjega predloga si prva dva zaslužita le krajši komentar, saj ne gre za novosti; gremo po vrsti.

Pri štipendiranju se cilja na zagotavljanje štipendij za otroke iz socialno šibkejših družin, kar bo zagotovljeno »zlasti skozi zagotavljanje ciljanih štipendij (npr. kadrovske štipendije, štipendije za deficitarne poklice)« (Resolucija, 2017, str. 81). Kako značilen zdrs. Prav takrat, ko smo reduciranje socialnih štipendij začeli nadomeščati s kadrovskimi in s tistimi za deficitarne poklice, smo s prilagajanjem izobraževanja za potrebe trga¹⁵ izrinili socialni kriterij iz štipendijske politike. Kadrovske štipendije niso socialne celo v primeru, ko res vsebujejo socialni kriterij (družinski cenzus), saj se ne razpisujejo niti podeljujejo zato, ker si nekdo zaradi pomanjkanja sredstev ne more privoščiti šolanja, pač pa zato, da ustrezajo povpraševanju po določenih poklicih na trgu. Brez povpraševanja delodajalcev ni štipendij. Šele z obratom te logike lahko dobimo socialne štipendije, za kadrovske pa naj poskrbijo tržni akterji.

¹⁵ To so »mokre sanje« neoliberalizma, ki so se pri nas edine začele aplicirati brez zamika, na tem ozkem segmentu smo bili v socializmu usklajeni z evropskim trendom že v sedemdesetih letih (»usmerjeno« izobraževanje). Danes se na enak način pritiska na terciarno izobraževanje.

Enaka slepa pega je pri ukrepih, ki jih ima Resolucija za stanovanjsko politiko; tam naj bi šlo za »vzpostavitev ugodnejših stanovanjskih kreditov za mlade«. V tej zvezi je navedenih sedem ukrepov, od katerih je prvih šest napačnih in nimajo prav nikakršne zveze z deklariranimi cilji, saj jih zgrešijo. Napovedane so varčevalne in kreditne sheme ter drugi mehanizmi, namenjeni »za nakup, gradnjo, obnovo in najem stanovanja na trgu«, omenjeni so »spodbujanje trga najemnih stanovanj«, » uvedba davčnih olajšav za najemodajalce, ki oddajajo stanovanja mladim družinam,« in možnost najema stanovanja »s kasnejšim odkupom« (Resolucija, 2017, str. 83–84).

Če se vse to uresniči, je jasno, da bomo imeli še bolj okrepljen in zacementiran zasebni stanovanjski fond, po katerem smo že zdaj prvi v Evropi in ki je glavni vir neenakosti na stanovanjskem področju kot tudi sicer pri celotni distribuciji dobrin (pri kateri je lastništvo nepremičnin glavni vir neenakosti, z novo obdavčitvijo pa se odlaša). Ker se naštete spodbude, subvencije in olajšave zlivajo v žepo stanodajalcev (posredno iz rok upravičencev), bo zmanjkalo tudi denarja za gradnjo socialnih stanovanj, ki so najbolj potrebna v najrevnejših občinah, saj je v njih najmanj možnosti za napajanje občinskih proračunov iz gospodarstva, hkrati pa je tam najšibkejša kupna moč prebivalstva.

Dodatek za veliko družino: ta pravica bo po novem – spet – postala povsem neodvisna od socialnih kriterijev. S tem se vračamo na isto logiko, kot je bila uvedena na začetku tega izuma kmalu po osamosvojitvi Slovenije, ko se je v socialni politiki zgodil prvi udar v smeri krčenja socialnih pravic in odmika od »socialistične« miselnosti; prav takrat se je prvič uveljavila skrb za večjo nataliteto.¹⁶ Spet isto vprašanje: v čem je smisel tega predloga o nesocialnem dodatku za velike družine? Zakaj bi iz proračuna – vanj prispevajo tudi revni¹⁷ – podpirali vse družine enako, tudi tiste, ki nimajo denarnih težav? In zakaj bi financirali celo družine, ki so zelo premožne? Zakaj ne bi te pravice namenili zgolj socialno šibkim, pri katerih so problemi s kakovostjo življenja največji? Zato, ker si predlagana družinska politika prizadeva uresničiti natalitetne cilje.

Od kod ta ideja? Gre za ukrep, ki je bil prekopiran iz sektorja živinske prireje. Takrat, ko se je dodatek za veliko družino na Slovenskem prvič pojavil, je bil kmetijski minister Ciril Smrkolj, ki se je ukvarjal z vprašanjem, kako povečati prirejo ovčjega mesa. Rešitev je bila v tem, da so kmete proračunsko stimulirali z dotacijami glede na število ovčjih glav v staji. Ukrep je bil uspešen, saj se je število ovac povečalo. Tudi dodatek za veliko družino, ki je bil uveden v istem času, je isti tip glavarine. V času ekonomske krize so to glavarino začasno korigirali s socialnim kriterijem, zdaj pa ga bi ta Resolucija spet uvedla v izvorni obliki. Brez socialnega kriterija postane dodatek za večje družine zgolj še instrument za večanje rodnosti človeške črede, kar Resolucija, kot rečeno, tudi odkrito pove (»da bi spodbudili odločanje za več otrok«).

¹⁶ V istem času se je pojavila tudi dilema o tem, ali bi uvedli poseben davek na samske osebe, ker je upadanje rodnosti glavni nacionalni problem; pokojni republiški poslanec E. A. Schwarzbartl pa je celo predlagal ukinitve centrov za socialno delo, ker naj bi bili v novem postsocialističnem sistemu odveč, saj jih lahko nadomesti Karitas.

¹⁷ Najrevnejše državljanke in državljani prispevajo v državni proračun razmeroma več lastnih sredstev kot pa najbogatejši sloji (glede na obdavčen odstotek svojih družinskih prihodkov; večina jih gre na račun DDV, ki najbolj prizadene prav revne).

Poleg tega takšen ukrep tudi ne more uspeti, saj nismo ovce. Ljudje nismo tako neumni niti pokvarjeni, da bi rojevali otroke zaradi denarnega dodatka in da bi na tem motivu lahko država gradila nataliteto slovenskega naroda. In mimogrede – kako gre to skupaj z zaskrbljenostjo, ki jo predstavniki MDDSZ stalno kažejo do upravičencev socialnih denarnih pravic, da obstaja nevarnost »odvisnosti« od pomoči, ki naj bi njihove prejemnike odvrčala od dela? A se bo uvedba natalitetne glavarine izognila temu očitku zato, ker jo bodo prejeli tudi premožni, ki imajo manjšo stopnjo brezposelnosti od revnih in so zato bolj imuni na »zasvojenost« od brezdelja?

Družinska politika bi se morala eksplicitno distancirati od takih predlogov, ne pa jih deklarirati za svoje. Šele če bi družinska politika nehala biti sredstvo za doseg natalitetnih ciljev, bi mogoče lahko postala koristna in bi uvidela, da država ne more – in ne sme! – zahtevati od ljudi, naj imajo otroke ali ne. Skrb za nataliteto ni v tem, da prepričujemo ljudi, naj več rojevajo, nasprotno. Skrb za nataliteto je lahko učinkovita le, če tiste, ki ne nameravajo imeti otrok, pustimo pri miru. Hkrati pa se usmerimo na drugi del populacije, ki si otrok želi, ter jih pri tem podpremo zato, da se želene starševske vloge ne odrečejo zaradi socialnih, stanovanjskih ali drugih življenjsko neugodnih razmer (Boh, 1990). Sicer zaidemo v neumnosti, ki jih je v obravnavanem besedilu kar nekaj – recimo tista o brezplačnih vstopnicah za velike družine, ko gredo »v muzeje, galerije, gledališča ter druge kulturne objekte in na športne dogodke« (Resolucija, 2017, str. 31).

Zakaj bi država delila brezplačne vstopnice tudi premožnim velikim družinam, ki si jih lahko kupijo sami, hkrati pa bi, kot rečeno, družinsko politiko razbremenila socialnih kriterijev? A tudi če odmislimo socialno razslojenost družin, ostane uganka, zakaj je obljuba brezplačnih vstopnic odvisna od tega, da »se dogodka udeleži celotna družina« (*ibid.*)? Je to res tako nedolžno, kot se sliši? Zakaj bi starši in otroci iste družine morali isto prireditev plačati, če jo obišejo ob različnih dnevih v tednu, če pa jo obišejo skupaj na isti dan in ob isti uri, pa je zastoj? Kaj sporoča država s takim ukrepom? Očitno ne gre za denarno razbremenitev družinskega proračuna,¹⁸ pač pa za klasičen totalitaristični popadek. Očitno bi država rada z zastojnimi vstopnicami kreirala družinske vzorce preživljanja prostega časa. Ta ukrep družinske politike ni le brezvezen, ampak nevaren, ker – če je resno mišljen – se ne konča pri zastojnih vstopnicah.¹⁹

¹⁸ Če isti dogodek starši in otroci obišejo skupaj ali pa posamično, gre tako z vidika družinskega proračuna kot tudi državnega (v primeru oprostitve plačila) za isti strošek.

¹⁹ Kajti realizacija navedenega ukrepa bi seveda bila mogoča le s pogojem, da prej država določi nabor tistih kulturnih dogodkov, ki so »družinsko« primerni za takšno olajšavo, prav to – državno kreiranje primernejših in manj primernih vsebin – pa so mokre sanje vseh totalitarizmov. Zgodovina takih idej je tudi na Slovenskem že dolga in nikakor ne zgolj socialistična. Že pred drugo svetovno vojno je bilo več predlogov o tem, kakšno kulturo naj bi država razvijala za posamezne družbene sloje; pri tem je šel najdlje katoliški korporativist Jože Jeraj (1941, str. 64 ss). Sicer je prvo idejo vseobsežne državne kulturne revolucije vsiljeval že Anton Mahnič ob koncu 19. stoletja, prvo razdelano varianto katoliške kulturne revolucije pa je podal oficialni cerkveni apologet, Aleš Ušeničnik v svoji knjigi *Sociologija* (1910). Zaradi idejne totalitarnosti katolicizma na Slovenskem se je tako lahko prijela tudi stalinistična varianta kulturne revolucije, ki je poznejšega datuma (v prvem desetletju po osvoboditvi).

Neenakost

Najbolj skrb vzbujajoča značilnost natalitetno usmerjene »družinske« politike je v tistem, česar Resolucija nikjer ne omenja. Nikjer ni zapisan cilj ali namen, da bi država zmanjševala družbene neenakosti. Edina izjema je na strani 66, kjer je mimogrede omenjeno prizadevanje za »zmanjševanje neenakosti v zdravju v najzgodnejšem obdobju«. Halo? Zakaj samo v zdravju in zakaj samo v najzgodnejšem obdobju? Znale in dobro raziskane so obratnosorazmerne korelacije med neenakostjo in kakovostjo življenja,²⁰ saj povečevanje neenakosti poslabšuje kakovost življenja državljanov na različnih področjih, tudi zdravstvenem, vse to pa v razvitih državah ni v nikakršni zvezi z bogastvom celotne družbe (BDP/prebivalca).²¹

Tudi v najnovejši primerjalni študiji različnih svetovnih gospodarstev je izrecno poudarjeno, da brez prerazporeditve dobrin ni možna redukcija družbenih neenakosti, zato bo »prerazporeditev ostala pomemben cilj takšne javne politike, katere cilj je zmanjšanje revščine in neenakosti« (Rahman in Mukhopadhyay, 2015, str. 19). Iz teh dejstev bi moralo izhajati prav nasprotno od tega, kar predvideva Resolucija, kajti zmanjševanje neenakosti v vsej družbi je splošen in nujen pogoj, da se neenakost torej zmanjša tudi na posameznih ožjih segmentih kakovosti življenja, kot je zdravstvena oskrba otrok. Ta logična nedoslednost Resolucije, da si napovedana asocialna družinska politika prizadeva zmanjšati neenakost (samo) na področju zdravstva, je razložljiva na enega od teh načinov:

- če omenjeno prizadevanje za zmanjšanje neenakosti ne bi ostalo nalašč zoženo zgolj na zdravstveno oskrbo otrok, ampak bi se razširilo še na druga področja, potem ne bi mogel biti uresničen omenjen cilj Resolucije, to je izločitev družinske politike iz socialne ter njeno prekvalificiranje v natalitetno politiko;
- za Resolucijo, ki izraža razmišljanje vlade, pristojnega ministrstva in politične elite na sploh, družbena neenakost nikakor ni nekaj problematičnega²² in je povsem legitimna, razen mogoče na najboljčutljivejšem (in najmanjšem) segmentu prebivalstva, to je pri zdravstveni oskrbi otrok. To je razlog, da se zaradi ignorance družbenih neenakosti družinska politika izvzema iz socialne politike, saj bi v nasprotnem primeru

²⁰ To velja za številne indikatorje tudi znotraj zdravstvenega področja (Wilkinson in Pickett, 2012, za Slovenijo glej Buzeti idr., 2011).

²¹ O neoliberalni spremembi socialne politike v Evropi glej Lessenich, 2015, o enakem trendu v Sloveniji pa Dragoš in Leskošek, 2016.

²² Za nekdanjega finančnega ministra Mramorja je glavni problem premajhna neenakost, ne pa prevelika, saj če bi bila večja, bi lahko bolj nagradili tudi najvišje plačane posameznike. Približno v istem času, ko je Mramor na Univerzi v Ljubljani zakuhal nelegalno povišanje plač vodstvenim strukturam (iz naslova dodatka za stalno pripravljenost), se je pritoževal tudi nad tem, da se pri nas opozarja na problem revščine, kajti po tem kazalniku še nismo dosegli evropskega povprečja: »Tveganje revščine je prikazano zelo populistično. Slovenija se uvršča /.../ daleč pod povprečjem tveganja revščine in socialne izključenosti v EU« (Marn, 2015, str. 35). Mimogrede - kaj bi se zgodilo, če bi na enak način, kot razmišlja Mramor o neenakosti in revščini, razmišljali tudi o drugih kazalcih, npr. o kriminaliteti, nasilju, deležu zapornikov ipd., kjer smo tudi pod evropskim povprečjem? Bi torej morali povečati kriminal, nasilje, bolj napolniti zapore, da bi bili bolj evropsko primerljivi?

ostala zavezana ciljem socialne politike, ki zahtevajo (vsaj deklarativno) zmanjševanje neenakosti in revščine;²³

- možen pa je tudi povsem banalen razlog: ker na škodljivost neenakosti opozarjamo tako v družboslovju kot tudi v zdravstvu,²⁴ je zaradi različne moči in vpliva poklicnih skupin težje ignorirati zdravstvene strokovnjake kot pa družboslovne; od tod posledica, da se redko omenjanje neenakosti v uradnih dokumentih reducira zgolj na področje zdravstva.

Skupno vsem trem razlogom je zanemarjanje socialne politike, čeprav je ta ključna za kakovost življenja družin. Kaj to pomeni, je razvidno iz finančnih težav slovenskih gospodinjstev, ki so prikazane v preglednicah 2, 3 in 4. Med zadnjim predkriznim letom (2008), ko je bil vrhunec zadnje konjunkturo, in letom 2016, ko imamo po hudi gospodarski krizi spet eno od najhitreje rastočih gospodarstev, se je odplačilna sposobnost dolgov v celoti gospodinjstev poslabšala (preglednica 2). Ta podatek seveda nikakor ni in ne sme ostati samoumeven, saj bi bilo bolj logično nasprotno, torej izboljšanje finančne kondicije gospodinjstev kot pričakovan učinek osupljive rasti slovenskega gospodarstva.²⁵

Boljšo sliko dobimo iz stratifikacijske porazdelitve dohodkov (preglednica 3), ki pokaže, da so večje težave z nakupi na obroke pri dohodkovno šibkejših gospodinjstvih in manjše pri gospodinjstvih iz višjih kvintilov. Edina izjema je v prvem kvintilu, saj si gospodinjstva z najnižjimi dohodki posojil in obročnih nakupov sploh ne morejo privoščiti, zato imajo v vseh letih merjenja tudi najvišji odstotek nakupovanja brez obrokov.

Preglednica 2: Zamude slovenskih gospodinjstev pri odplačevanju obrokov za nakupe ali (ne)stanovanjska) posojila v zadnjih 12 mesecih iz finančnih razlogov (SURS, 2017).

Zamude gospodinjstev pri odplačevanju obrokov (%)	leto: 2008			leto: 2016		
	DA	NE	nimajo obrokov	DA	NE	nimajo obrokov
vsa gospodinjstva	2	31	67	3	32	65
enočlansko gospodinjstvo	1	17	82	2	20	78
dva odrasla brez vzdrževanih otrok	1	24	75	2	30	68
enostarševsko gospodinjstvo z vsaj enim vzdrževanim otrokom	8	30	62	7	32	62
dva odrasla z vsaj enim vzdrževanim otrokom	4	43	54	5	43	52

²³ Ne smemo ignorirati dejstva – ki sicer ni odločilno, a tudi ni zanemarljivo – da eden od ključnih dokumentov socialne politike (*Resolucija o nacionalnem programu socialnega varstva za obdobje 2013–2020*, 2013) zahteva zmanjševanje neenakosti, kar je omenjeno trikrat, in sicer v drugem razdelku resolucije, ki ima naslov »cilji in strategije za doseganje ciljev« (ReNP-SV13–20, 2013).

²⁴ Prvo in odločilno publikacijo o vplivu družbenih neenakosti v slovenskem zdravstvu smo dobili pred šestimi leti (Buzeti idr., 2011).

²⁵ Celo Evropska komisija v Bruslju se čudi letošnji gospodarski rasti v Sloveniji (po vseh ključnih kriterijih), saj jo ocenjuje na 4,7 odstotka za letošnje leto (2017), kar je skoraj evropski rekord. Po dolgem času Slovenija ni več poraženka, saj jo metaforično označujejo celo za »pravega podalpskega tigra« (Žerjavič, 2017). Ta gospodarski tiger se redi očitno tudi na račun prihodkov gospodinjstev.

Preglednica 3: Kolikšno breme pomenijo za gospodinjstva nakupi na obroke ali druga (ne-stanovanjska) posojila – primerjava po kvintilih²⁶ (SURs, 2017).

Obremenjenost gospodinjstev z obročnim odplačevanjem	2008			2013			2016		
	VELIKO breme	NISO breme	BREZ obrokov	VELIKO breme	NISO breme	BREZ obrokov	VELIKO breme	NISO breme	BREZ obrokov
SKUPAJ	12	4	67	13	2	70	11	6	65
1. kvintil	11	1	79	11	1	82	10	2	80
2. kvintil	16	2	65	17	2	69	15	5	64
3. kvintil	13	3	62	16	2	64	14	5	56
4. kvintil	11	4	61	14	3	62	11	8	59
5. kvintil	7	9	62	9	5	66	6	9	61

Podatki o dostopnosti do posojil in plačil na obroke so socialni indikator, ki ga ne gre enačiti s potrošništvom. Slovenska gospodinjstva sodijo med najvarčnejša v Evropi, tako glede na prihranke kot na potrošnjo, znotraj gospodinjstev pa so najvarčnejši spodnji sloji in najmanj zgornji. Eno od meril socialne deprivacije gospodinjstev so tudi stroški za energijo (elektriko, plin in druga goriva, nujna v stanovanjih), pri katerih imamo prav tako opraviti s socialno stopnjevostjo (gradientom), kot je razvidno iz preglednice 4.

Preglednica 4: Povprečna razpoložljiva sredstva gospodinjstev, porabljena za elektriko, plin in druga goriva v stanovanjih – primerjava po kvintilih (SURs, 2017).

SURS (%)	2000	2008	2015	Energetska revščina*
SKUPAJ	6,7	6,6	6,7	ne
1. kvintil	13,1	15,1	17,7	DA
2. kvintil	9,1	10,2	10,1	DA
3. kvintil	7,6	7,9	7,7	ne
4. kvintil	6,5	6,0	5,9	
5. kvintil	4,3	4,1	4,0	

*energetska revščina (def.): več kot 10 % družinskega proračuna za stroške energije

Če pogledamo vsa gospodinjstva skupaj, ostaja delež energetskih stroškov v njihovem (družinskem) proračunu enak, kljub minuli ekonomski krizi se ni občutno spremenil. V primerjavi s predkriznim obdobjem (2008) se je povečal zgolj za desetinko odstotne točke in se s tem vrnil na raven izpred petnajstih let. Povsem drugačno sliko dobimo s primerjavo kvintilov. Dvajsetim odstotkom gospodinjstev z najnižjimi dohodki so se od leta 2000 stroški za energijo povečali za več kot 35 odstotkov (oz. za 4,6 odstotne točke). Drugo največje

²⁶ V prvem kvintilu je 20 % oseb iz gospodinjstev z najnižjim dohodkom, nasprotno pa velja za peti kvintil.

povečanje je pri gospodinjstvih drugega kvintila, ki morajo za energetske stroške nameniti 11 odstotkov večji delež svojih sredstev kot leta 2000. Tretjemu kvintilu so se stroški povečali enako kot v povprečju vsem gospodinjstvom, torej minimalno, stroški najvišjima dvema kvintiloma pa so se zmanjšali. Če upoštevamo evropsko merilo, da v energetske revščini živi tisti, ki za energijo (porabljeno v stanovanju, torej brez prevoza) plačuje več kot desetino sredstev, s katerimi razpolaga, potem vidimo, da najrevnejših 20 odstotkov gospodinjstev živi v energetske revščini ves čas, vsaj od leta 2008 pa je v energetske revščino dodatno zdrsnil tudi 2. kvintil, skupaj torej 40 odstotkov.

Vezna posoda

V empiričnem pogledu so gospodinjstva najustreznejša definicija družine. V njih se odloča, ali bodo imela otroke ali ne, prav te osnovne skupine pa so socialno razslojene. Zakaj torej ne bi družinska politika postala bolj del socialne politike, namesto da jo Resolucija desocializira? Da po navadi med dvema variantama prevlada slabša, ni naključje. Kajti razlog napačnih strategij so napačne predpostavke. Te so tri in delujejo – ko jih politika posvoji – na način »vezne posode«: ena predpostavka krepí drugo in tretjo, zadnja pa prvo. Izhodiščna predpostavka je, da je možno z družinsko politiko apelirati na prebivalstvo (predvsem ženske), da bo rojevalo več otrok. Druga predpostavka je, da bo v tem prizadevanju družinska politika uspešnejša, če ne bo (več) omejena s socialnimi kriteriji, saj je socialna skrb države namenjena predvsem spodnjim slojem, natalitetna politika pa cilja na vso družbo. Tretja napačna predpostavka pa je prepričanje, da lahko ostane družinska politika, ko se otrese socialnih kriterijev, še vedno družinska.

Politična skušnjava je v učinku omenjene »vezne posode«, saj ko je vzpostavljena, deluje kot tiste tabletki za pomivalni stroj – po načelu »vse v enem«. To pomeni, da takrat, ko družinsko politiko postavite kot »vezno posodo«, lahko odslej vanjo strpate tako rekoč karkoli, saj ni več treba skrbeti za koherentnost takšne politike. Zato Resolucija afirmira takšne ukrepe, kot je, denimo, aktivna politika zaposlovanja²⁷ (to je slovita »APZ«, katere virus vztrajno erodira tudi socialno politiko). V imenu APZ gre za nelogično početje države, ki plača delodajalcu, da nekoga na novo zaposli. To početje izdatno spodbuja evropska politika, ki na nacionalnih ravneh – zlasti v Sloveniji – erodira socialno politiko. Nelogičnost ukrepa APZ je v motivu in stroških. Kajti delodajalec se odloči zaposliti novega delavca samo pod dvema pogojema: ko ima od tega korist, torej če bo dodana vrednost, ki jo delavec ustvari na novem delovnem mestu, večja od stroška njegove delovne sile in če obstaja tržno povpraševanje po izdelku s to dodano vrednostjo. Ko sta izpolnjena oba pogoja, bo novo osebo delodajalec zaposlil brez subvencij, sicer ne bi ravnal ekonomsko racionalno in bo tvegala, da bo na daljši rok poslovno kaznovan.

²⁷ »APZ, ki v okviru različnih ukrepov intenzivno usmerja mlade na trg dela, hkrati pa poskuša z večjo regulacijo trga dela bolj usmerjati delodajalce ter nagrajevati ustvarjanje zaposlitev za nedoločen čas.« Za ta ukrep APZ je rečeno, da »prinaša kakovostne, varne in trajne zaposlitve za polni delovni čas« (Resolucija, 2017, str. 48–49).

Če kateri od obeh pogojev ni izpolnjen, pa nova zaposlitev za delodajalca pomeni zgolj dodaten strošek in tu ne pomaga niti stimulacija države – razen seveda takrat, če je državna subvencija večja od stroška za odprtje nepotrebne delovnega mesta. Zato je apologija omenjenih subvencij populizem. MDDSZ se vseskozi neupravičeno sklicuje na primere, ko prakticiranje APZ res spremlja povečanje zaposlitev zaradi novo nastalih in subvencioniranih delovnih mest. A tu ne gre za vzročno korelacijo med APZ in novimi zaposlitvami, pač pa za ekstra profit delodajalca, ki ga ta ustvarja iz državnega proračuna. Kajti APZ sovpada z novimi zaposlitvami zato, ker te nastajajo zaradi trenutne ponovne gospodarske konjunktore, torej neodvisno od APZ; zaradi mimikretičnosti²⁸ državne politike, ki skuša to rast delovnih mest pripisati sama sebi po zaslugi izuma APZ, pa delodajalci pobirajo ekstra profit za novo delovno mesto, ki bi ga v konjunktornih razmerah odprli v vsakem primeru.

APZ torej vedno zgreši, vprašanje pa je, zakaj država forsira tako politiko? Zakaj troši proračunska sredstva v obeh primerih, z izdatnim subvencioniranjem delodajalca, da ta odpre nerentabilno delovno mesto, kot tudi takrat, ko delodajalec v vsakem primeru odpre novo delovno mesto, ker mu trg signalizira, da je potrebno. Za kakšne motive tu sploh gre? In seveda, zakaj se APZ kvalificira kot ukrep družinske politike, ne pa gospodarske, denimo kot pomoč delodajalcem ali spodbujanje konkurenčnosti? Odgovor na zadnje vprašanje je v prvem razdelku tega članka, kjer je prikazano, kako subordinacijski model (slika 1) preprečuje avtonomijo posamičnih politik, da zato ni več jasnih razmejitev med gospodarsko in socialno politiko.

Konkretni motivi za APZ pa so trije: ideološki, sistemski in pragmatični. Vsi so ključni za obravnavano temo (Resolucije):

1. Prvi razlog je ideologija neoliberalizma, ki je iz ekonomije penetrirala v regulacijo socialnega področja. Proces so sprožile politične elite z vsiljevanjem prepričanja, da sanacija revščine z neposrednimi denarnimi izplačili naredi iz socialnih upravičencev zasvojenca od pomoči, ki potem nočejo več delati. Ta trik je bil izumljen že na začetku šestdesetih let 20. stoletja v Združenih državah Amerike, ko so politične elite teorijo o kulturi revščine (Lewis, 1959) zlorabile v pomenu darwinističnega determinizma. Šlo je za prevlado antidi-tributivne predpostavke, ki se glasi: če je bistvo revščine kulturno, potem je ni mogoče sanirati z denarjem, pač pa s spremembo vrednot (resocializacija), pri tem pa je seveda najpomembnejše motiviranje revnih za delo. Posledica je bila, da so v znameniti ameriški »vojni proti revščini« postali družbeno sprejemljivi vsi drugi ukrepi, razen neposredne finančne pomoči prizadetim. Denarna nakazila revnim so postala »najmanj popularna strategija v boju proti revščini v Ameriki« (Haralambos in Heald, 1989, str. 168).
2. Sistemski razlog, da se APZ kvalificira kot del družinske politike, je – kot rečeno – v kroničnih problemih z avtonomijo delnih sistemov. Ker je družinska politika ostajala znotraj socialne politike vseskozi nedorečena in to v razmerah, ko se je socialna politika podredila ekonomski, je z uvozom

²⁸ Več o teoriji in motivih za družbeno mimikrijo glej v Smrke, 2007. Dobro orodje za analizo ideologije APZ so elementi mimikretičnega odnosa (mimik, operator, model, mimem, signal, cilj), več o tem gl.: *ibid.*, str. 48–51.

neoliberalne paradigme v ekonomsko politiko²⁹ začel neoliberalizem erodirati tudi socialno politiko. Z (iz)ločitvijo družinske politike od socialne, kar zdaj zahteva Resolucija, se je zato nova družinska politika »osamosvojila« od socialnih kriterijev, ne pa tudi od neoliberalnih (APZ), ki so bili že od prej sestavni del socialne politike. Ista težava se je že od začetka utrdila še institucionalno, kot lahko vidimo iz imena pristojnega ministrstva: MDDSZ je predvsem ministrstvo za delo, natančneje, za trg delovne sile, »socialne zadeve«, ki nejasno asociirajo na vsebino socialne politike, pa so šele na tretjem mestu (od nepomembne socialne je še manj pomembna le politika enakih možnosti, ki je ministrstvu prilepljena naknadno). Vsebinska hierarhija, razvidna že iz imena tega ministrstva, je tudi personalna; aktualna ministrica in prejšnji minister sta strokovnjaka za politiko trga dela, ne pa za socialno politiko, ki je, kot rečeno, pastorek ekonomske politike države. Če bi v Sloveniji hoteli vzpostaviti avtonomno socialno politiko, bi družinska politika morala (p)ostati njen del, hkrati pa bi morali institucionalno razdvojiti latentno konfliktnost nezdružljivih funkcij med ekonomsko in socialno politiko. To je mogoče le z institucionalno osamosvojitvijo socialne politike, ki bi morala imeti lastno ministrstvo, ekonomska regulacija (trga dela) pa bi se morala preseliti na gospodarsko ministrstvo, kamor tudi sodi.

3. Pragmatični razlog omenjenih zapletov pa je politika EU, ki načelno in materialno spodbuja APZ kot kompenzacijski mehanizem za odsotnost evropske socialne politike. Prav zato se črpajo nezanemarljiva sredstva, ki pri njihovi porabi na nacionalnih ravneh seveda zahtevajo ustrezen redistribucijski mehanizem. Največkrat je ta mehanizem politika trga dela, ki je specializirana za regulacijo državnih intervencij v (ne)ravnovesja med ponudbo in povpraševanjem po delovni sili. Ker pa v Sloveniji omenjena politika, kot rečeno, ni del ministrstva za gospodarstvo, pač pa MDDSZ, se inficiranost socialne in družinske politike z APZ razume kot samoumevni paradni konj. Odslej se tudi nova družinska politika hvali s tem, ko odkrito poudarja te številke:
  - za socialnovarstvene programe, ki zadevajo področje družin, otrok in mladostnikov (torej brez APZ), je bilo v letu 2016 namenjenih 4 milijone evrov, za izvajanje APZ pa je bilo dodatno namenjenih 60 milijonov evrov,
  - sredstva za izvajanje APZ bodo v letu 2017 in 2018 znašala 100 milijonov evrov,
  - sredstva za izvajanje APZ bodo v letih od 2017 do 2020 znašala 300 milijonov evrov (Resolucija, 2017, str. 8).

Prioritete so torej jasne in zakoličene, socialnim programom je namenjeno manj od sedmih odstotkov sredstev, ki so rezervirana za APZ. Hkrati ob tem se začenja politični boj za povišanje denarnih socialnih pomoči, o katerih pa –

²⁹ Ta proces se je začel pred pol stoletja z uvozom neoliberalizma iz ZDA prek Združenega kraljevstva v Evropo; tam so neoliberalizmu najbolj podlegle države evropske periferije – s Slovenijo na čelu – zaradi kombinacije treh razlogov: (a) zaradi stigme komunizma, ki so jo postsocialistične države odpravljale s črno/belo poenostavitvijo razlike med kapitalizmom in centralnoplansko ekonomijo; (b) zaradi nerazvitosti (koncepta) socialne države, ki je bila v nekdanjih socializmih nadomeščena z ideologijo brezrazredne družbe, ki bo samodejno razrešila socialno vprašanje; (c) zaradi nerazvitosti in odvisnosti nacionalnih ekonomij na periferiji od evropskega centra, ki je diktiral vstopne pogoje v EU.

značilno – Resolucija molči. Zdaj že vemo, zakaj: gre za družinsko politiko, ki je po novem izločena iz socialne (kot da prejemniki denarnih socialnih pomoči niso družinski člani). Povišanje, ki ga je predlagala vlada, je 11-odstotno (z zdajšnjih 298 na 331 evrov), to pomeni 75 odstotkov minimalnih življenjskih stroškov. Zakaj ne 100 odstotkov življenjskih stroškov, kot zahteva opozicijska Levica (2017), ki je edina parlamentarna stranka, ki vseskozi opozarja na ta problem.

Glavna ugovora, ki jih bomo slišali od koalicije, bosta dva: da bi se z zvišanjem pomoči na 100 odstotkov preživetvenih stroškov nedopustno zmanjšalo razmerje do minimalne plače (tu se že zdaj sklicujejo na »distorzije«)³⁰ in, seveda, da gre za radikalno zahtevo. Kolikšno težo bodo imeli pričakovani očitki o radikalnosti in sklicevanje na distorzijo, lahko vidimo iz stroškov za prehrano:

- v lanskoletnem uradnem izračunu minimalnih življenjskih stroškov (442 €; Stropnik, Gregorič, Gabrijelčič Blenkuš, Robnik in Švab, 2017) je predvidenih 27 odstotkov teh stroškov samo za prehrano, to je 4 € na dan; toliko bi imel za hrano tudi prejemnik socialne pomoči, če bi uspel predlog Levice o izenačenju socialnih pomoči z minimalnimi stroški,
- prejemniku zdajšnje socialne pomoči (298 €) ostane po istem merilu (27 %) za hrano le 2,7 € na dan,
- po vladnem predlogu (zvišanje na 331 €) ostanejo po istem merilu za hrano 3 € na dan,
- oskrba psa v zavetišču stane 14 € na dan, v pasjem hotelu pa 22 € na dan,
- občutno cenejša od oskrbe psov pa je oskrba hrčkov, miši, podgan, morskih prašičkov in drugih malih živali, saj stane 4,5 € na dan.³¹

Predlog Levice ni radikalen. Tudi če bi bil višji in bi, denimo, izenačil prejemnika socialne pomoči s hrčki, podganami in morskimi prašički, torej da bi

³⁰ Ob napovedi povišanja denarne socialne pomoči, ki jo je ministrica za delo najavila 17. 10. 2017, je izrekla tudi opozorilo o distorziji: »Te kategorije, minimalni življenjski stroški, minimalni dohodek, ki je podlaga za socialno denarno pomoč in varstveni dodatek, minimalna plača in povprečna plača, je treba obravnavati povezano. Žal povzroči dvig samo na eni strani distorzijo« (Hočevar, 2017). Z distorzijo so mišljena razmerja med navedenimi prejemki, seveda z nikoli in nikjer razkritim merilom o tem, kakšno razmerje je pravo, še vzdržno in katero ni več vzdržno, ker je bodisi premajhno ali preveliko. Kaj je torej smisel svarila o distorziji, če ni jasno, kaj pomeni? Trik je v logiki in ne v številkah. Ministrica očitno hoče povedati troje: da se ona zavzema za povišanje denarnih pomoči, a le pod pogojem, da se zviša tudi minimalna plača (sicer pride do distorzije), a zvišanje slednje je stvar tripartitnega pogajanja vlade s sindikati in delodajalci. Vlada stoji na stališču, da bo sprejela vsako rešitev, o kateri se bodo dogovorili sindikati z delodajalci, hkrati pa ne bo vsiljevala svoje rešitve, če bi jo odklanjal kateri od obeh socialnih partnerjev. Skratka, če se o povišanju minimalne plače delodajalci in sindikati ne uskladijo, potem ne bo nič niti s povišanjem socialnih denarnih pomoči, saj bi v nasprotnem primeru prišlo do »distorzije« ipd. Gre za še eno v množici značilnih zadreg z razmejitevami nezdružljivih funkcij, posameznih politik oz. delnih sistemov. Če bi imeli avtonomno socialno politiko (ministrstvo), bi to lahko skrb za »distorzijo« prepustilo gospodarskemu ministrstvu kot regulatorju trga dela, nato pa bi se oba, tako socialno kot gospodarsko ministrstvo, usklajevala na preseku, ki ga v tem primeru lahko predstavlja vlada. V zdajšnji zmešnjavi obeh politik, institucionalizirani na hierarhično strukturiranem MDDSZ, pa se vse to združuje in odloča v eni osebi (ministrice), kar omogoča manipulacijo. Ko se bo rušilo predlog Levice o dvigu socialnih pomoči na 100 odstotkov življenjskih stroškov, se ga bo zavračalo s »teorijo« distorzije, hkrati pa se bo MDDSZ predstavljalo za akterja, ki se že dolgo zavzema za zvišanje.

³¹ Povzeto po veljavnem ceniku *Zavetišča Horjul in Hotela za male živali Nera*. V strošek dnevnih oskrbe sta vključeni hrana in namestitvev.

imel na voljo 4,5 € na dan samo za prehrano, bi socialna pomoč v tem primeru (27 odstotkov denarnega prejemka za stroške prehrane) znašala 500 €, še vedno pod pragom revščine in pod minimalno plačo.

Sklep

Iz premisleka o navedenih številkah bi lahko sledila tudi edina rešitev za Resolucijo, čeprav gre za brezupno besedilo. Na neumnosti v njej bi mogoče pozabili, če bi se Resolucija v imenu družinske politike – namesto natalitetnih nebuloz – zavzela za povečanje denarnih pomoči na višino oskrbe hrčkov, miši, podgan in morskih prašičkov. Kajti raven oskrbe teh glodavcev je kar za 68 odstotkov višja od aktualne socialne pomoči. Takšen cilj ne bi bil prav nič radikalni, saj gredo v isto smer razmišljanja tudi izrecna priporočila slovenskega parlamenta iz leta 2013. Takrat je Državni svet RS v svojih sklepih s posveta o socialni politiki oblikoval (med drugimi) tudi te tri zahteve:

1. najprej Državni svet opozarja na napačno smer, ko so se z restriktivno socialno politiko najbolj znašle na udaru prav najrevnejše družine (ne pa vse!), med revnimi družinami pa najbolj enostarševske in pa velike družine, saj se je, kot pravi Državni svet, »z uvedbo nove socialne zakonodaje zaradi vštevanja otroškega dodatka v dohodek družine denarna socialna pomoč (DSP) znižala polovici dvo-starševskih družin, 92 % eno-starševskih družin in 98 % vseh družin s tremi in več otroki« (Sklepi Državnega sveta, 2013, str. 8);
2. iz prejšnje ugotovitve izhajata dve priporočili za zvišanje temeljne socialne pravice, in sicer: »Razmisli naj se o zvišanju DSP za 40–110 % obstoječe DSP, saj tudi v primeru maksimalnega povečanja še vedno ne bi dosegli ocenjenega praga revščine« (Sklepi Državnega sveta, 2013, str. 8);
3. če ni povečanja denarne socialne pomoči v omenjenem razponu, pa sledi sklep: »Uzakoniti bi bilo potrebno univerzalni temeljni dohodek (UTD) v višini 40–110 % obstoječe DSP. Na tak način bi se zagotovilo vzdržnost sistema socialne politike, ker bi se jo kot varnostno mrežo uporabilo res šele takrat, ko bi to pomenilo zadnjo možnost za izhod iz težav« (Sklepi Državnega sveta, 2013, str. 13).

Če bi v smeri teh priporočil vsaj danes zvišali denarno socialno pomoč, kakršna je veljala na vrhuncu ekonomske krize leta 2013 (262 €) za najmanj 40 in za največ 110 odstotkov, potem bi se danes pogovarjali o višini DSP med 367 € in 550 €, to pa bi pomenilo, da v neskončnih pogajanjih in usklajevanjih o tem temeljnem prejemku ne bi nihče pomislil, da bi zagovarjal znesek pod 367 €. Spodnja meja razpona je še vedno krepko višja od aktualnega predloga MDDSZ, o katerem naj bi se začeli pogajati naslednje leto (2018). Ker pa sta se od sklepov Državnega sveta spremenili dve pomembni okoliščini, ki jih pred štirimi leti ni nihče poznal, namreč, izjemna gospodarska konjunktura (»podalpski tiger«) in pa nov izračun minimalnih življenjskih stroškov, ki je za 15 odstotkov višji od prejšnjega, bi se praktična številka, o kateri bi se pogajali v omenjenem razponu, verjetno sukala okrog višine 100 odstotkov življenjskih stroškov, kot danes predlaga Levica.

Če bi največji poudarek v obravnavani »družinski« Resoluciji vseboval afirmacijo socialnih ukrepov za kakovost življenja družin, bi tudi njene natalitetne cilje brali v drugačni luči. A ta možnost je zamujena, čeprav ni ne prva ne zadnja. Je pa verjetno zadnja za družinsko politiko.

Viri

- Boh, K. (1990). Za preživetje je potrebna kakovost. *Nova revija*, IX(95), str. 474–481.
- Buzeti, T. idr. (2011). *Neenakosti v zdravju v Sloveniji*. Ljubljana: Inštitut za varovanje zdravja Republike Slovenije.
- Dragoš, S. (2000). Ločitev Cerkev in države. *Znamenje, revija za teološka, družbena in kulturna vprašanja*, 30(1–2), str. 58–84.
- Dragoš, S. (2011). Neravnovesje moči akterjev. V: B. Radej, M. Golobič, M. Macur, & S. Dragoš, *Vrednotenje politik, obzorja nove miselnosti* (str. 82–86). Ljubljana: Vega.
- Dragoš, S. (2016). Begunci in Slovenci. *Socialno delo*, 55(3), str. 123–136.
- Dragoš, S., & Leskošek, V. (2016). Slovenska smer. V: Oxfamovo poročilo, *Gospodarstvo za 1 %* (str. 87–125). Ljubljana: Založba / *cf.
- Haralambos, M., & Heald, R. (1989). *Uvod u sociologiju*. Zagreb: Globus.
- Hočevar, B. (2017). Minimalna plača nad prag tveganja revščine. *Delo*, 17. 10. 2017. Pridobljeno 12. 11. 2017 s <http://www.delo.si/novice/politika/minimalna-placa-nad-tvegajem-revschine.html>.
- Jusić, M., & Numanović, A. (2017). *The excluded generation, youth in Southeast Europe*. Sarajevo: Friedrich-Ebert-Stiftung.
- Jeraj, J. (1941). *Korporacijski red in družbena reforma Jugoslavije*. Maribor, Tiskarna sv. Cirila v Mariboru.
- Kajzer, A., & Fajić, L. (ur.), (2016). *Demografske spremembe ter njihove ekonomske in socialne posledice*. Ljubljana: Urad RS za makroekonomske analize in razvoj.
- Kerševan, M. (2005). *Svoboda za cerkev, svoboda od cerkve*. Ljubljana: Založba Sophia.
- Lesjak, G. & Lekić, D. (2013). Država in verske skupnosti: kronika odnosov med letoma 2008 in 2011. *Teorija in praksa*, 50(1), str. 154–171.
- Lessenich, S. (2015). *Ponovno izumljanje socialnega*. Ljubljana: Krtina.
- Levica (2017). *Zahtevamo dostojne socialne prejemke in varstvo delavskih pravic!* Ljubljana: november 2017. Pridobljeno 9. 11. 2017 s <http://www.levica.si/zahtevamo-dostojne-socialne-prejemke-in-varstvo-delavskih-pravic/>.
- Lewis, O. (1959). *Five families*. New York: Basic Books.
- Luhmann, N. (1995). *Social systems*. Stanford: Stanford University Press.
- Malačič, J. (1990). Sedanje in prihodnje demografske razmere v Sloveniji z vidika njene osamosvojitve. *Nova revija*, IX(95), str. 462–473.
- MDDSZ (2017). *MDDSZ predlaga dvig denarne socialne pomoči iz 297,53 na 331,26 evrov*. Ministrstvo za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti, 27. 10. 2017. Pridobljeno 2. 11. 2017 s http://www.mddsz.gov.si/si/medijsko_sredisce/novica/article/1939/8282/.
- Marn, U. (2015). Intervju. *Mladina* 19, 8. 5. 2015, str. 33–38.
- Odločba US (2010). *Odločba U-I-92/07-23*. Ljubljana: Ustavno sodišče Republike Slovenije, 15. 4. 2010. Pridobljeno 5. 11. 2017 s <http://odlocitve.us-rs.si/sl/odlocitev/US29118>.
- Radej, B., Golobič, M., Macur, M., & Dragoš, S. (2011). *Vrednotenje politik, obzorja nove miselnosti*. Ljubljana: Vega.
- Radej, B., Golobič, M., & Macur, M. (2012). *Kompleksna družba v radikalni sredini*. Ljubljana: Biotehniška fakulteta, Oddelek za krajinsko arhitekturo.

- Rahman, H. S., & Mukhopadhyay, H. (2015). *Economic growth, poverty and inequality revisited*. Dhaka: BRAC Institute of Governance and Development, BRAC University.
- Resolucija (2017). *Resolucije o družinski politiki 2018–2028 (Predlog za javno razpravo)*. Ljubljana: Ministrstvo za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti. Pridobljeno 3. 9. 2017 s http://www.mdds.gov.si/fileadmin/mdds.gov.si/pageuploads/dokumenti__pdf/druzina/RDP_-_predlog_za_JR.pdf.
- Resolucija o nacionalnem programu socialnega varstva za obdobje 2013–2020* (2013). Ljubljana: Ministrstvo za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti. Pridobljeno 8. 9. 2017 s <http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=NACP68>.
- Roter, Z. (1976). *Katoliška cerkev in država v Jugoslaviji 1945–1973*. Ljubljana: Cankarjeva založba.
- Sečen, E. (2017). Zgodovinska fronta: Liberalci po svoji stari navadi izrabljajo ločevanje cerkve od države. *Dnevnik*, 4. 3. 2017. Pridobljeno 12. 11. 2017 s <https://www.dnevnik.si/1042764545/magazin/zgodovinska-fronta/zgodovinska-fronta-liberalci-po-svoji-stari-navadi-izrabljajo-locevanje-cerkve-od-drzave->.
- Smrke, M. (2007). *Družbena mimikrija*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Sklepi Državnega sveta (2013). *Kako lahko izboljšamo sistem na področju nove socialne zakonodaje (Sklepi)*. Državni svet RS, 12. 6. 2013. Pridobljeno 12. 11. 2017 s http://www.ds-rs.si/sites/default/files/file/2012-2017/SKLEPI%20SEJ%20DS/8.%20sejaDS/8ds_sklep_posvet_socialna_zakonodaja%281%29.pdf.
- Stropnik, N., Gregorič, M., Gabrijelčič Blenkuš, M., Robnik, M., & Švab, A. (2017). *Minimalni življenjski stroški*. Ljubljana: Inštitut za ekonomska raziskovanja.
- SURS (2017). Podatkovni portal SI-STAT. Ljubljana: Statistični urad RS, pridobljeno 2. 11. 2017 s <http://pxweb.stat.si/pxweb/Dialog/statfile2.asp>.
- Učeničnik, A. (1910). *Sociologija*. Ljubljana: Katoliška bukvarna.
- Šefer, B. (1981). *Socialna politika v socialistični samoupravni družbi*. Ljubljana: Delavska enotnost.
- Vertot, N., Žnidaršič, E., Ilič, M., Šter, D., Povhe, J., & Garvas T. (2001). Popisi na Slovenskem 1948–1991 in Popis 2002. Ljubljana: Statistični urad Republike Slovenije.
- Wilke, H. (1993). *Sistemska teorija razvitih družb*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Zveza komunistov Jugoslavije (1977). *Program Zveze komunistov Jugoslavije*. Ljubljana: ČGP »Delo«.
- Wilkinson, R., & Pickett, K. (2012). *Velika ideja*. Novo mesto: Penca in drugi.
- Žerjavič, P. (2017), Slovenija kot podalpski tiger. *Delo*, 9. 11. 2017, pridobljeno 9. 11. 2017 s <http://www.delo.si/gospodarstvo/finance/slovenija-kot-podalpski-tiger-letos-ze-4-7-odstotna-rast-bdp.html>.